

A MAGYARORSZÁGI HORVÁTOK TÖRTÉNETE

A magyarországi horvátság egyike hazánk eredet, nyelvjárás és néprajzi sajátosságok szempontjából legszínesebb, legösszetettebb kisebbségi közösségeinek. A hazai horvát kisebbség a kutatók véleménye szerint legalább hét (de egyesek szerint tizenkét!), részben eltérő nyelvjárást beszélő, más-más korszakban kialakult, egymástól földrajzilag is elkülönülő, s a horvát anyanemzet teljes etnikai területének (a mai Horvátországon kívül még Bosznia Hercegovina egyes részei) különböző vidékeiről származó népcsoportra oszlik. A horvát anyanemzet körében a hazai horvát etnikai csoportok jelentős részének megvannak a hasonmásai, rokonai, bár néhány magyarországi horvát népcsoport hazánk területén formálódott az évszázadok során és nyerte el mai jellemzőit. A horvát nyelv három fő (ezeket a kérdő névmás három különböző alakjáról *sto*, *kaj*, *ca* nyelvjárásoknak nevezzük) és számos kisebb nyelvjárásra, táj szólásra oszlik, s ezek szinte mindegyike felfedezhető a hazai horvátság körében is. Valamennyi magyarországi horvát népcsoportot összeköti, hogy de történetük során is egy-két kivételtől eltekintve - mind római katolikusok, ami természetesen nem csupán valláshoz, hanem egy adott kultúrkörhöz való tartozást is jelent, hiszen ez adott nekik a történelem során egységes, közös kulturális alapot, amely megkülönböztette a hasonló nyelvet beszélő, de eltérő vallású délszláv népektől. A Balkán nyugati vidékein ugyanis a vallási hovatartozás döntően befolyásolta a nemzeti fejlődést. A néprajzosok által leírt minden különbözőség és egyedi jegyek ellenére alapvető kulturális jellemzőik, legfontosabb hagyományaik összekötik egymással az egymástól és az anyaországtól viszonylag távol élő magyarországi horvát népcsoportokat.

A magyarországi horvátság különböző korokban érkezett mai lakóhelyére, de horvátok már az Árpád-korban is éltek a mai Magyarország egyes vidékein, például a Dráva mentén. A kutatók általában egyetértenek abban, hogy többségük a török hódoltságot megelőző, vagy a hódoltság korában, illetve Magyarország török alóli felszabadulása utáni vándorlási (migrációs) folyamatok során, a 15. és 18. század között került a Dunántúl, a Duna mente, illetve a Dél - Alföld tájaira. Északról dél, illetve délkelet felé haladva, valamint beköltözésük sorrendjében első helyen a nyugat-magyarországi, más néven gradistyei horvátok (régii nevükön vízi horvátok, Wasserkroaten) szerepelnek. Őseik az 1493-ban a horvátoknak a töröktől elszenvedett korbáviai veresége után kezdtek Magyarország és Itália felé menekülni. A veszélyeztetett területekről (Lika, Krbava, Pokuplje, Pounje, Dalmácia északi tájai) egyes - Horvátországban és Nyugat-Magyarországon (Győr, Sopron, Moson és Vas megyék területén) egyaránt - birtokokkal rendelkező főúri családok (a Batthyányiak, az Erdődyek, a Zrínyiek, Jurisics Miklós) szervezetteren is áttelepítették horvát jobbágyaikat. Az írott forrásokban e tájon 1515-ben bukkannak fel először az akkor Magyarországhoz tartozó Kismartonban (Eisenstadt). Beköltözésük folyamatos, s eltart egészen a 17. század közepéig. A Horvátország különböző vidékeiről jöttek nyelvjárás szempontjából nem egységesek (mindhárom nagy horvát nyelvjárás fellelhető közöttük), felismerhető néprajzi jegyekkel rendelkező népcsoporttá hazánk területén váltak.

Földrajzi sorrendben haladva a következő, hazai horvát népcsoportot a kutatók Mura menti, vagy zalai horvátoknak nevezik. A Mura menti horvátok többsége 1690 (Kanizsa török alóli felszabadulása után), valamint a Rákóczi-szabadságharcot követően költözött mai lakóhelyére a Mura túlsópartján fekvő Muraközéből, valamint

Nyugat-Horvátország török által meg nem szállt és túlnépesedett vidékeiről. Ez a hazai horvát népcsoport nyelvjárás és kulturális jegyek szempontjából meglehetősen egységes; valamennyien a kai nyelvjárást beszélik.

A Dráva menti horvát népcsoport Somogy és Baranya megyék déli sávjában, a horvátmagyar határfolyó mentén él (A 17 - 18. században Somogy megye északi, Balaton melletti részein is sok horvát falu volt). Itt, a középkori magyar-horvát etnikai határ mentén a Dráva mocsarai és erdei védelmében több kutató feltételezése szerint elképzelhető, hogy az Árpád-kori horvát népesség egy része - a somogyi magyarsághoz hasonlóan - átvészelhette a török hódoltság idejét. Bizonyos azonban, hogy a 17. század végén, illetve a 18. században ez a horvát népcsoport is bőven kapott utánpótlást a túlparti Szlavóniából, sőt Bosznia horvát vidékeiről is, amit igazol az is, hogy nyelvjárás szempontjából nem egységesek, mind a sto, mind a kaj nyelvjárást beszélő falvaik is vannak. A Pécs környéki falvakban (és egykor Pécssett is) élő bosnyák - horvát népcsoport, mint neve is elárulja (bosnyák = Bosznia lakója), Boszniából, a kutatók megállapítása szerint, annak is középső, részben még ma is horvátok által lakott tájairól származik. Egy részük már a török hódoltság idején letelepedett Baranya megyének ezen a táján, de a 17. század végén s a 18. század elején újabb csoportok csatlakoztak hozzájuk, miután a Habsburgok Bosznia felszabadítására irányuló kísérlete nem sikerült. Letelepítésükben szerepet játszott Radonay Mátyás Ignác pécsi püspök (1687-1703) is, aki így kívánta növelni egyházmegyéjében a katolikus népesség arányát.

A szintén Baranyában, illetve részben Bácskában élő sokác-horvátok Kelet-Szlavóniából, illetve Észak-Boszniából származnak. A sokácok többségükben a sto nyelvjárás ízű változatának régebbi alakját beszélik. Első adataink baranyai jelenlétükről a 16. századból vannak, de a 17. század végén, illetve a 18. század első felében az ő számukat is újabb bevándorlások növelték. A sokác név eredete nem tisztázott, tény az, hogy a Balkán nyugati vidékein ez általában a horvátok, a katolikusok gúnyneve. Ma Kelet-Szlavónia horvátságának nagy része e népcsoport tagja, de élnek sokáchorvátok még a Vajdaságban is.

A bunyevác-horvátok ma Magyarországon a Bácskában (Baja városa és tágabb körzete) élnek, de régebben nagy számban laktak Fejér és Pest megyék egyes községeiben is. A múlt században nevüket és eredetüket a kelet-hercegovinai Buna folyóval hozták kapcsolatba, s vagy teljesen különálló délszláv népcsoportnak, vagy katolikus szerbeknek tartották őket Eredetüket a tudomány ma már tisztázta. Őshazájuk Horvátországban, a Dinári- és a Svilaja-hegység mentén, illetve Nyugat-Hercegovinában van s nevük valószínűleg a hegyi pásztorok kőből épített kunyhójához (bunja) kapcsolódik. A 15.-17. század között vándoroltak a Bácskába, valamint Horvátország délnyugati vidékeire (Lika, Krbava, Horvát Tengermellék, Zadar környéke stb.) ahol többségük ma is él. Vannak olyan számításokkal alátámasztott feltételezések is, amelyek szerint a horvátság közel egynegyede bunyevác eredetű. A Bácska északi részén a 15 éves háború (1593-1606) után nő meg számuk, s utolsó migrációs hullámuk 1687-ben érkezett a Baja - Zombor - Szabadka háromszögbe. A bunyevácok a sto nyelvjárás ízű változatának újabb alakját beszélik.

A Duna-menti, vagy a 18. században rájuk ragasztott, de általuk is elfogadott néven rác - horvátok Kalocsa környékén élnek. Bár a Csepel-szigeti horvát falvak lakóit is e névvel illetik, de ők a bunyevácokéval megegyező nyelvjárást beszélik, míg a Kalocsa környékiek egy régies szlavóniai ező sto nyelvjárást használják. A Kalocsa környéki horvátok a 16. században települtek át Szlavóniából és egy sajátos archaikus szigetet képeznek. A rác-horvátok kapcsán meg kell jegyezni, hogy a 18. századi forrásokban a hazai horvát népcsoportokat számos néven emlegetik (sokszor ugyanazt a

népességet többféleképpen is) horvát, tót, illír, dalmata, sokác, bunyevác stb. Sőt, ekkor terjedt el főleg a Budai Kamara irataiban, de másutt is a katolikus rác elnevezés is, noha a középkorban magyarul rácnak csak Szerbia ortodox (pravoszláv) lakóit nevezték. Ez az elnevezésbeli tarkaság később sok félreértés okozója lett. Egyébként a magyarországi horvát városi lakosság előszeretettel hívta magát latinosan dalmatának, vagy illírnek, függetlenül attól, hogy eredetileg bosnyák, bunyevác. vagy sokác volt.

A magyarországi horvátság történetében a 18. század és a 19. század első fele számít egyfajta aranykornak. Nemcsak létszámuk, de a magyar társadalomban elfoglalt helyük is jóval jelentősebb volt a mainál. Sok olyan településen is abszolút, vagy relatív többséget alkottak, ahol ma már legfeljebb a temetők régi sírkövei árulkodnak egykori jelenlétükről. A 18. században horvát falvak voltak Somogy megye északi részén, a Balaton körül is, így például Búzsákon, amelynek híres hímzése is horvát eredetű. Ugyancsak horvát falvakat találhattunk volna akkoriban Fejér megyében is, de Zala, Vas, Győr és Pest megyékben is sokkal több horvát község volt mint manapság. A 18. század második felétől egyre több, addig csak horvátok által lakott település vált vegyes lakosságúvá, s előbb a városokban, majd az olyan községekben, ahol a horvátok kisebbségben voltak, megindult, igaz, ekkortájt inkább természetes folyamatként, az asszimiláció.

A Magyarországra költöző horvátság viszonylag gyorsan beilleszkedett a magyar társadalomba. A beilleszkedést megkönnyítette (legalábbis a katolikus magyar vidékeken) a horvát bevándorlók vallási hovatartozása is. Társadalmi-gazdasági helyzetük a 18. században jelentős mértékben eltért attól, ami a 20. században volt jellemző rájuk. Mind társadalom-, mind foglalkozásszerkezet terén a hazai horvátság 150-200 évvel ezelőtt jóval sokszínűbb és összetettebb képet mutatott, mint mondjuk az utóbbi 100 esztendőben. Ugyan legnagyobb részük akkor is falun élt és mezőgazdasággal foglalkozott, többségük jobbágy volt, de voltak horvát földbirtokosok (nemesek) is, így például Zala megyében a Bedekovicsok, vagy a Zajgarok. A bácskai bunyevácok társadalmi összetétele, szerkezete pedig a 18. században teljesen nevezhető, hiszen volt saját nemességük: a Latinovitsok, a Rudicsok, a Pílaszánovitsok, a Mamitsicsok, a Vidákovicsok, az Adamovicsok, a Piukovicsok és még sokan mások, több tucat nemesi család, többségük III. Károlytól, illetve Mária Teréziától kapta nemesi címét és birtokát, főleg a török elleni küzdelmek során szerzett érdemeikért. Ez a nemesség a 18. században még beszélte ősei nyelvét és csak a 19. században vált nyelvében és tudatában is teljesen magyarrá. A bunyevácok fejlett polgársággal is rendelkezett, több bácskai városban is fontos szerepet játszottak. Persze náluk is a falusi jobbágyosság képezte a legnagyobb tömeget, ugyanakkor meg más hazai horvát népcsoportok, így bosnyákok, sokácok között is voltak városiak, polgárok. A bunyevác nemesség a 18. században jelentős súllyal vett részt Bács - Bodrog vármegye politikai életében.

A falusi horvátság szinte mindenütt elsősorban földműveléssel gabonatermesztéssel foglalkozott, bár az állattenyésztés is fontos szerepet játszott életükben, különösen a beköltözés után. Főként a betelepülést követő első évtizedekben (különösen a Boszniából származók) szívesebben foglalkoztak a jövedelmezőbb állattenyésztéssel. A pécsi bosnyák-horvátok a 18-19. században híresek voltak szőlő és borkultúrájukról, de a jobbágyfelszabadítás után a Pécs környéki bosnyák falvakban is elterjedt a szőlőművelés, valamint a kertészeti tevékenység is (Általában a városok körzetében más horvát népcsoportok körében is). A baranyai bosnyákok között különösen elterjedt a káposzta termesztés, ezért káposztásoknak {kupasari} csúfolták őket. A Kalocsa környéki horvát falvakban (a környék magyar községeihez hasonlóan) a fűszerpaprika termesztése terjedt el. A Mura menti horvátok a 19. század második

felében lótenyésztéssel is foglalkoztak, erős lovakat (muraközi fajta) tenyésztettek a pesti lóvasút számára. A Dráva menti horvátok körében a sertéstenyésztés terjedt el (bár a juhtenyésztés háttérbe szorulásával más hazai horvát népcsoportok élelmézésében is megnőtt a sertéshús és zsír szerepe). A Dráva menti horvátoknál, valamint a Duna partján lakó bunyevácoknál és sokácoknál a halászat, illetve a hajózás is jelentős tevékenységnek számított, s a Dráva menti horvátok közt hajó vontatók is voltak. A nyugat-magyarországi, gradistyei horvátok a múlt század végén, illetve századunkban a térség városaiban (Sopron, Szombathely, sőt Bécs) az iparban is vállaltak munkát. Ez utóbbira főleg azért került sor, mert a jobbágyfelszabadítás után a hazai horvát népcsoportok többségénél a kisbirtok dominált, amely nem nyújtott megfelelő megélhetést a viszonylagosan népes családoknak. Sok helyen, például a Mura menti, a zalai horvátoknál a termőföldek minősége sem volt jó, valamint számos Mura, vagy Dráva menti horvát falu a nagybirtok szorításában élt, s földjeik növelésére csak a folyószabályozások teremthettek lehetőséget. Az említett okok miatt jelentősnek mondható a kivándorlás főleg a gradistyei, Mura és Dráva-menti horvátok körében, s a cél ország legtöbbször az Amerikai Egyesült Államok volt. Többségük nem is tért vissza, bár előfordult, hogy egyik-másik az Újvilágban kisebb vagyont összekuporgatva hazajött és szülőfalujában földet vásárolt. Jobb helyzetben voltak a termékeny baranyai, bácskai tájakon lakó sokácok és bunyevácok, ráadásul körükben 1848 után sokan tekintélyes földbirtokkal rendelkeztek. Az 1848-as év a jobbágyfelszabadításon kívül is fontos volt a magyarországi horvátság életében. Kivétel nélkül valamennyi hazai horvát népcsoport a magyar forradalom mellé állt, a zalai horvátok esetében ehhez hozzájárultak a Jelacic-féle határőr csapatok garázdálkodásai is, akik egyformán erőszakoskodtak a zalai horvát és magyar falvakban. Egy baranyai horvát papról tudunk, aki Jelacic-tyal rokonszenvezett, s emiatt átmenetileg őrizetbe vették a magyar hatóságok. A bácskai bunyevácok tömegesen léptek be a nemzetőrségbe, illetve a honvédseregbe. Ebben az egyre inkább magyar érzelmű bunyevác nemesség hatásán túl szerepet játszottak a bácskai szerbséggel fennálló ellentétek is.

Mielőtt a hazai horvátság 20. századi történetére térnénk át, feltétlenül meg kell emlékezni a 18. században, illetve a 19. század elején még erős, nagyszámú magyarországi horvát polgárságról. Horvátok nagy számban éltek Budán, főleg a Vízivárosban; de a köztudatban inkább csak szerb lakosairól ismert Tabánban is. A tabáni katolikus plébánián még a múlt század második felében is folyt horvát nyelvű hitélet. A főleg boszniai eredetű katolikus horvát népesség már a török időkben is felbukkan Budán, de a város 1686-os felszabadulása után nagy számban költöztek a magyar fővárosba. Jelentékeny horvát polgárság élt Pécsen, Szegeden, de még - a szintén inkább a szerbektől ismert - Szentendrén is. Az itt élt horvátok, akárcsak a szegediek, dalmatáknak nevezték magukat, de míg a szegediekről tudjuk, hogy valójában bunyevácok, addig a szentendrei horvátokról egyes kutatók kimutatták, hogy tényleg Dalmáciából származhatnak. A 18. század első felében horvát polgárok (bunyevácok, illetve sokácok) abszolút többségben voltak Baján, illetve Mohácson. A 18. században a városokban a különböző etnikumok békésen, de határozottan elkülönülve, saját közösségekben éltek. Így a pécsi, vagy bajai és mohácsi horvát kézművesek és kereskedők saját „illír” céhekbe tömörültek, saját „illír” plébániáik voltak (Parochia Illyrica), képviselőik voltak a városok tanácsaiban. Baján például egészen 1765-ig a városi magisztrátus tagjait egyenlő arányban választották a három elismert „nemzet” : bunyevác - horvát = Natio Dalmatica, német és szerb közül. Baján feljegyezték, hogy még 1768-ban is a városi bíró esküjét a ferences templomban (ez volt az illír plébánia) horvát nyelven tette le. A hazai horvát polgárság jórészt Boszniából eredt, amelyet a 17. század végi törökellenes háborúk során katolikus lakosságának nagy része, kereskedő és kézműves polgárságának egésze elhagyott, s jórészt Magyarországra települt át. Erről tanúskodik egyes keleties jellegű

mesterségek (például a bőrcserző „tabakosok”) megjelenése Budán, illetve Pécsen. Az „illír” ötvösök, szűcsök, csizmadiák, fazekasok stb. céhei céhkönyveiket is horvátul vezették (Pécsen fenn is maradtak ilyen iratok). A Magyarországra települt horvát polgárság fontos szerepet játszott több magyarországi város török idők utáni újjáépítésében. A 19. században azonban a horvát polgárság körében egyre erősebb lett az asszimiláció, s a 20. századra, miután a magyarországi horvát nemesség már még korábban elmagyarosodott, eltűnt a magyar városok horvát polgársága is, ami hátrányosan érintette a hazai horvát kisebbséget, amelynek társadalmi szerkezete ekkorra vált szinte teljesen egyoldalúvá, egysíkúvá, majdnem kizárólag parasztságból állt, legfeljebb néhány falusi kézműves színesítette ezt az „egyhangú” képet. Néhány helyen akadt ingázó ipari munkás, s az értelmiséget jobbra csak egy-két horvát értelmiség megmaradt katolikus pap képviselte. A más értelmiségi pályára kerülő hazai horvátok 1945 előtt egy-két kivétellel mind elmagyarosodtak. A 18. századi viszonylag erős hazai horvát polgárság persze megfelelő anyagi háttérrel biztosította a magyarországi horvát kultúrának is, valamint bőkezű adományokat adott templomainak is. Ezt a társadalmi háttérrel a magyarországi horvát kultúrának a 20. században nem volt aki biztosítsa, így az is szinte teljesen csak a népi kultúrára korlátozódott.

Manapság (pontosabban 1945 után) tanúi vagyunk egy újabb horvát polgárság-értelmiség kialakulásának Magyarországon, főleg Pécsen, Budapesten, vagyis ott, ahol fontosabb kisebbségi kulturális és oktatási intézmények jöttek létre.

A 19. század végén, a 20. század elején két hazai horvát népcsoport körében volt tapasztalható egyfajta „nemzeti-kulturális megújulás”, a nyugat-magyarországi (gradistyei) horvátoknál, valamint a bácskai bunyevácoknál. Az előbbiek „megújulásának” vezetője Mate Mersic Miloradic kimlei plébános volt, míg a bunyevácok küzdelmeit Ivan Antunovic kalocsai segédpüspök támogatta. E két horvát népcsoport körében felélénkült a kulturális tevékenység, olvasóköroket alapítottak, lapot indítottak, könyveket adtak ki. A hazai horvátok első politikai szervezete is Bácskában alakult meg 1913-ban, a Bunyevác - Sokác Párt, amely alapszabályában kiemelte, hogy a bunyevácok és a sokácok a horvátság integráns részei. A párt azonban az I. világháború után már csak Jugoszlávia területén tevékenykedett. A trianoni békeszerződés a hazai horvátságot is érzékenyen érintette. Nemcsak azért, mert a horvát anyanemzettel addig fennállt (egyébként nem túl intenzív) kapcsolatok megszűntek, hanem azért is mert több magyarországi horvát népcsoportot kettévágott a trianoni határ, így a bunyevácokat és sokácokat a Bácskában, illetve Baranyában, valamint a gradistyei horvátokat Nyugat-Magyarországon. Ez utóbbi népcsoport 1920 után három országban találta magát: Magyarországon kívül Ausztriában, valamint Csehszlovákiában, noha többségük inkább Magyarország mellett szavazott volna, amint a Sopron mellett lévő Kopháza szavazott is. A két világháború közötti nemzetiségi politika nem kedvezett a hazai horvátságnak sem, különösen a még megmaradt városi horvát lakosság körében hódított a hivatalosan jó szemmel nézett elmagyarosodás. A zárt falusi közösségek azonban ekkoriban még ellenálltak az asszimilációs nyomásnak.

Mindkét világháborúban a magyarországi horvátság komoly véráldozatokat hozott az osztrákmagyar, illetve a magyar hadseregben harcolva.

A második világháború utáni rövid demokratikus kísérlet kulturális megújulást hozott a magyarországi horvátságnak. Sorra alakultak meg a horvát falvakban a horvát tanítási nyelvű iskolák (amelyek az előző fél évszázadban szinte teljesen eltűntek), létrejött 1946-ban az első hazai horvát középiskola, majd 1949-ben főiskolai tanárképző szak is Pécsen. 1946-ban megalakult az első olyan politikai szervezet,

amely összefogta a magyarországi horvátság egészét, igaz a szerbeket és szlovéneket is. Ez volt a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége. Politikai hetilap indult a Nase novine .

Ez a föllendülés elindította a hazai horvát értelmiség kialakulását is, de a szovjet-jugoszláv szakítás és a magyar-jugoszláv viszony emiatti megromlása súlyosan érintette a magyarországi horvátságnak éppen a legaktívabb képviselőit, sokakat letartóztattak közülük, másokat pedig internáltak a Hortobágyra. A fiatal horvát tanítók, értelmiségiek helyét sokszor jugoszláv sztálinista emigránsokkal pótolták, akik magukkal hoztak egy intoleráns, mesterségesen egységesítő kulturális-politikai szemléletmódot, amely „a délszláv egység” eszméjét hordozta a hazai horvátok körében. Igaz ez az ideológia már 1945 és 1949 között is megjelent. Bevezették az egységes szerb-horvát (valójában szerb) nyelvet az iskolákban, sajtóban.

Amikor a magyar-jugoszláv kapcsolatok javulni kezdtek, a hazai horvátságnak mégsem alakultak ki intenzív kapcsolatai a horvát anyanemzettel. Az 1971-es horvátországi események hatására a magyarországi horvát iskolákban és sajtóban is használni kezdték a szerb-horvát nyelv horvát változatát. Az iskolaügy egyébként 1960-61-ben súlyos csapást szenvedett, mert egy minisztériumi rendelettel megszüntették a horvát tannyelvű iskolák többségét. Ez és az erőszakos tétesítés, a hagyományos paraszti közösségek felbomlása, a modernizáció és urbanizáció térhódítása (amelyek kihívásainak a gyenge hazai horvát értelmiség nem tudott jól megfelelni) felerősítette az asszimilációt. A II. világháború után a hazai horvátság létszámát 90 ezerre becsülték (a népszámlálások azonban ennél jóval kevesebbet mutattak ki), de azóta egyre rohamosabban csökken a számuk. A budapesti és pécsi, valamint hercegszántói kétnyelvű horvát gimnáziumokon, illetve általános iskolákon kívül a horvát települések többségében csak tantárgyként oktatnak horvát nyelvet. A szocializmus idején egyoldalú, főleg csak pedagógusokból álló horvát értelmiség alakult ki, a kisebbség élete a diktatúra keretei között talán még a többségi nemzetéhez képest is „beszabályozottabb” volt. A kulturális életben a folklór („daloló-táncoló” nemzetiség) és a költészet dominált.

A rendszerváltás után komoly változások zajlottak le a magyarországi horvátok életében. 1989-90-ben megalakult a Magyarországi Horvátok Szövetsége, majd egy-két éven belül szétváltak az addig közös „délszláv” intézmények, iskolák, média stb. Önálló horvát intézmények jöttek létre, új, kulturális egyesületek, új intézmények, így a pécsi Horvát Színház, a Horvát Tudományos Kutatók Egyesülete, önálló horvát irodalmi lap indult Rijec címmel, önállósultak a horvát rádiós, illetve televíziós műsorok (ez utóbbiak közös délszláv formában a hatvanas, illetve hetvenes években alakultak) szerkesztőségei is, a régebbi délszláv Narodne novine című hetilap helyett horvát nyelven elindult a Hrvatski glasnik. A kisebbségi törvény értelmében 1994-ben megválasztották a helyi horvát kisebbségi önkormányzatokat, összesen 57 városban, községben, illetve fővárosi kerületben alakult horvát önkormányzat. Majd 1995 tavaszán megalakult a Horvát Országos Önkormányzat is, melynek elnökévé Karagics Mihályt választották.

Horvátország önállósulásával intenzívekké váltak a kapcsolatok az anyanemzettel is. A hazai horvát kisebbség életében a rendszerváltás sajátos pezsdülést, megújulást hozott, ami talán a hetvenes-nyolcvanas években nagyon felerősödött asszimilációs folyamatokat is képes lesz lassítani. Még néhány szót érdemes szólni a hazai horvátság vallási és kulturális életének történetéről. A magyarországi horvátság ma vallási szempontból egységes: valamennyi népcsoportja a római katolikus egyház híve. Ez a múltban is így volt, bár a 16. században átmenetileg a nyugat magyarországi (gradistyei) és a Dráva menti horvátok körében tért hódított a reformáció is. Később

azonban ezek a horvát protestánsok is visszatértek a katolikus egyházba. A magyarországi horvátok vallási életében különösen nagy szerep jutott a ferences szerzeteseknek. A magyarországi török hódítással és a horvátság magyarországi beköltözésével párhuzamosan megjelentek a boszniai ferences szerzetesek is. A bosnyák ferencesek 1533-ban telepedtek le a dél-magyarországi Bácsón, de 1541-ben, Buda elestét követően megtaláljuk őket a Csepel-szigeti Tökölön, illetve a magyar fővárosban is. A 16. században pápai engedéllyel a bosnyák ferences rendtartomány kiterjesztette működését a teljes magyarországi hódoltsági területre. A bosnyák ferenceseknek döntő szerepük volt a katolicizmus, s ezzel együtt a horvátság fennmaradásában, bár meg kell jegyeznünk, hogy Pécssettől 1612-től horvát jezsuiták is működtek, s a Dráva-menti horvát falvakban, a hívek körében a zágrábi egyházmegye világi papjai is tevékenykedtek. A nyugat-magyarországi horvátok fennmaradásában különösen jelentős szerepet játszottak a jobbra közülük származó papok, I. Ferdinánd király engedélyezte a horvát községek nagy részének a szabad plébános választást. A török elleni felszabadító háborúk során a bosnyák ferencesek nagy segítséget nyújtottak a boszniai horvátok Magyarországra, illetve Szlavóniába menekítésében.

Mint már említettük, a hazai horvátoknak a 18. században saját plébániáik voltak, a bosnyák rendtartomány budai központja „ontotta” a horvát nyelvű, sto nyelvjárásban írt vallási irodalmat, míg a zalai horvátoknak (akik 1778-ig a zágrábi egyházmegyéhez tartoztak) a zágrábi püspökség küldött kaj nyelvjárásban írt imakönyveket. A pápa 1757-ben a bosnyák rendtartomány magyarországi részéből megszervezte a Kapisztráni Szent János rendtartományt, de ez nem jelentett változást, hiszen az új rendtartományban is nagy számban voltak horvát szerzetesek. Ekkoriban több horvát származású pap jutott fel a magyarországi katolikus hierarchia csúcsaira (püspökök is lettek belőlük). Nem tett jót viszont, hogy a 18. század közepétől fokozatosan elvették a ferencesektől plébániáikat, mert ezáltal a horvát jelleg is visszaszorult.

A magyarországi horvát népcsoportokra még századunkban is jellemző volt az erős vallásosság. Életükben különösen fontos szerepet játszottak a Mária-kegyhelyekre szervezett zarándoklatok, ahol más horvát népcsoportok tagjaival is érintkezhettek. Több dél-magyarországi horvát népcsoport kedvelt zarándokhelyének számított a Siklós melletti Máriagyüd, ahol mindig horvát istentiszteleten vehettek részt.

A 19. században bizonyos magyarosítási törekvések a magyar katolikus egyházban is megjelentek. A hazai horvátok azonban igen gyakran rossznéven vették nyelvi jogaik csorbítását a templomokban. A legsúlyosabb eset 1897-ben Hercegszántón történt, ahol a helyi sokácok a horvát nyelvű istentisztelet rendjét megváltoztató magyar pappal szemben fellázkodtak és testületileg csatlakoztak a szerb ortodox egyházhoz. A kalocsai érsekség csak nagy ügyel-bajjal tudta, mintegy háromnegyedüket visszatéríteni a katolikus hitre. Manapság sajnos csak kevés horvát faluban van teljes horvát nyelvű hitélet, bár a magyar és horvát katolikus egyház között kialakult jó kapcsolatnak köszönhetően több horvátországi missziós lelkész is működik a hazai horvátok között.

Az úgynevezett magas kultúra a hazai horvátoknál a korábbi évszázadokban elsősorban a katolikus egyházhoz kötődött, bár a gradistyeiek számára az első horvát nyelven írt könyvet protestáns prédikátorok, Stefan Konzul és Anton Dalmatin állították össze 1568-ban, ám a következő jelentős horvát vallási irodalmi alkotás, egy énekeskönyv 1609 -11-ből egy katolikus pap, Grgur Mekinich műve. Külön meg kell emlékeznünk a bosnyák, majd Kapisztráni Szent János ferences rendtartomány keretében működő horvát ferencesek 18. századi, illetve 19. század eleji munkásságáról, az ún. „budai kultúrkör” tevékenységéről, amely az egyetemes horvát

kultúrtörténet szempontjából is kiemelkedő jelentőségű. Budán volt ugyanis a bosnyák ferencesek rendi főiskolája, a Stúdium generale, amelynek tanárai a teológián kívül több tudományágban is jeleskedtek. Két kiváló nyelvész, Stjepan Vilov és Lovro Bračuljević, már 100 évvel a szerb Vuk Karadžić előtt már hirdették a mai horvát irodalmi nyelv alapvető helyesírási szabályát „írj úgy, ahogyan beszélsz!”. Jelentős ebből a kultúrkörből a történetíró és irodalmár Mirko Pavić, valamint a szintén a történetírásban jeleskedő Grgur Cevapović munkássága. A budai kultúrkör legjelesebb alakja a 18-19. század fordulóján kétségtelenül Matija Petar Katančić volt. Katančić foglalkozott régészettel és numizmatikával (a pesti egyetem régészeti tanszékének vezetője is volt), Biblia-fordítással, valamint az időmértékes verselés magyar mintára való meghonosításával a horvát költészetben. Latin és horvát nyelven 1791-ben megjelent Fructus auctumnales című verseskötete a kor horvát irodalmának jeles alkotása.

A ferenceseknek voltak középiskoláik Mohácson és Baján (persze a tanítás latinul folyt, de tudunk róla hogy pl. Baján megszervezték a horvát nyelvű elemi oktatást). Pécsen 1722-ben létesült horvát elemi iskola, a jezsuiták segítségével és a város egyik felszabadítója Ivan Makar báró, adományából. A pécsi horvátok közössége egyébként igen erősnek számított, noha sok csapás érte, 1704-ben pl. mind a kurucok, mind a szerb határőrök nagy pusztítást vittek végbe soraikban. A 19. században a hazai horvátok kulturális élete az asszimiláció következtében pangott, csak a század végén, illetve a 20. század elején a gradistyei horvátok és a bunyevácok körében volt fellendülés. Ki kell emelnünk a tankönyvíró és pedagógus Mihovil Naković, valamint Mate Meršić Miloradić papköltő nevét, aki 1910-ben Naše novine címen horvát újságot is indított. A bunyevácoknál ezt a szerepet a kalocsai segédpüspök Ivan Antunović játszotta, ő 1870-ben indított hetilapot Bunjevačke i šokacke novine címen. A szintén bunyevác Mijo Mandić 1884-ben Baján alapított irodalmi lapot Neven címen. A két világháború közötti időszakból két bunyevác színűíró, Ivan Petrešt és Antun Karagićot kell megemlítenünk, akik színjátszó köröket is szerveztek.

A II. világháború utáni hazai horvát irodalomról az alábbiakban olvashatnak, így itt csak a hazai horvát folklór két kiemelkedő képviselőjéről emlékezünk meg, a Fáklya, illetve a Baranya néptáncgyűjtéséről, valamint a neves koreográfusokról, az Erkel-díjas Kricskovics Antalról, illetve Vidákovics Antalról, aki ma a pécsi Horvát Színház vezetője.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/horvatok/magyarorszag_i_horvatok/pages/002_magyarorszag_i.htm